

2012-2013 DÖNEMİNDE GÖNÜLLÜLÜK ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

VAKA ANALİZİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 3

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

TÜSEV'in hazırladığı Sivil Toplum İzleme Raporu 2013 Hollanda Başkonsolosluğu'nun Matra Programı kapsamında sağlanan finansman desteğiyle gerçekleştirilmektedir.

Amacı Türkiye’de gönüllülük bilincinin geliştirilmesi ve gönüllülük faaliyetlerinin artması olan Ulusal Gönüllülük Komitesi gönüllülük alanında çalışan STK’lar, kamu kuruluşları ve bireysel katılımcıların bir araya gelmesiyle 2013 yılında kurularak ulusal düzeyde uygulanacak gönüllülük stratejisinin geliştirilmesi için çalışmalarına başlamıştır.

TÜRKİYE’DE GÖNÜLLÜLÜK

- Türkiye’de gönüllülük tanımını içeren, gönüllülerin hakları ve çalışma koşullarını belirleyen bir mevzuat ya da politika belgesi bulunmuyor.
- Bakanlıklar altında farklı girişimler olmasına rağmen, Türkiye’de gönüllülük konusundan sorumlu bir kamu kurumu bulunmuyor.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 2012 verilerine göre Türkiye’de 618 yeni vakıf, 1.007.143 gönüllüyle çalışıyor.¹
- Dernekler Dairesi Başkanlığı (DDB) derneklerde gönüllü çalışanların sayısı ile ilgili verileri yayınlamıyor. Üye temelli kuruluşlar olan derneklerin DDB tarafından paylaşılan 2011 verilerine göre, 8.852. 907 üyesi bulunuyor. Üye sayısının Türkiye nüfusuna oranı ise %11,85.^{2,3}
- Charities Aid Foundation’ın 2013 Dünya Bağışçılık Endeksi Raporu’na göre, “gönüllülük için harcanan zaman” ölçüldüğünde Türkiye 135 ülke arasında 116. sırada yer alıyor. 15-24 yaş arası gençler ise en fazla gönüllülük yapan gruplar arasında yer alıyor.⁴

TÜSEV gönüllülük ve STK’larda gönüllülerle çalışma konusuna ilk kez Sivil Toplum İzleme Raporu 2012’de yer alan *STK’larda Gönüllülük ve Gönüllü Politikaları* vaka analizinde yer vermiştir.⁵ Son bir yılda aralarında kamu kurumları ve şirketlerin de yer aldığı farklı paydaşların gönüllülük konusuna ilgisinin arttığı gözlemlenirken, gönüllülüğün yasal çerçevesinin belirlenebilmesi için tanım, mevzuat veya politika belgesi geliştirilmesi konusunda somut bir adım atılmamıştır. Çalışmalarını Avrupa Birliği Bakanlığı’na bağlı olarak yürüten ve Gençlik Programı kapsamında Avrupa Gönüllü Hizmeti programının koordinasyonundan sorumlu olan Ulusal Ajans’ın yetkililerinden İbrahim Demirel, gönüllülük alanındaki tanım ve yasal altyapı eksikliğinin “gönüllülüğün belirli bir program dahilinde yapılamaması, görünürlüğünün olmaması, tanınırlık kazanmaması ve yeteri kadar takdir edilmemesine” neden olduğuna dikkat çekmektedir. Sosyal Girişimci Genç Liderler Akademisi kurucularından Timur Tiryaki ise, “tanım eksiklikleri, yasal boşlukların ve gönüllülüğün sadece gençlere özgü bir kavram olarak algılanmasının” bu alanda karşılaşılan başlıca zorluklar arasında olduğunu belirtmektedir.

¹ Vakıf İstatistikleri. Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2014. <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik205.pdf>

² Derneklere İlişkin Çeşitli Grafik ve Tablolar. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2014. <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/dernekler-grafik-tablo.aspx>

³ ibid

⁴ Dünya Bağışçılık Endeksi 2013. Charities Aid Foundation. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2014. https://www.cafonline.org/PDF/WorldGivingIndex2013_1374AWEB.pdf

⁵ STK’larda Gönüllülük ve Gönüllülük Politikaları Vaka Analizi. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. <http://www.tusev.org.tr/urfiles/images/STKlardaGonullulukVakaAnaliziTR.06.11.13.pdf>

MEVZUATTA GÖNÜLLÜLÜK TANIMI EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN CEZALAR

Tanım eksikliğinden kaynaklanan sorunlar bazı örneklerde STK'ların ağır para cezalarına çarptırılmalarına neden olmuştur. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne (ÇYDD) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müfettişlerince yapılan incelemede Bakanlık müfettişleri, iş mevzuatında gönüllü tanımı bulunmadığı gerekçesiyle gönüllüleri "sigortasız çalıştırılan işçi" olarak tanımlamış ve derneğe para cezası kesilmiştir. ÇYDD Genel Başkanı Prof.Dr. Aysel Çelikel, Cumhuriyet gazetesine verdiği röportajda bu durumu "Özellikle 2009'dan sonra Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) ağır muamelesine maruz kaldık ve ceza yedik. SGK'nın müfettişleri derneğimize, şubelerimize sık sık baskın yapıyor. Diyelim ki o sırada telefon çaldı ve derneğe üye olmayan bir gönüllü telefona baktı. Telefona bakan kişi 'kaçak işçi' muamelesine tabi tutuluyor. Bu kaçak işçi değerlendirmesi yüzünden binlerce lira ceza ödedik" sözleriyle gündeme getirmiştir.⁶

Gönüllülük tanımı ve yapılacak yasal düzenlemelerin çerçevesi konusunda STK'lar ve alandaki diğer aktörler arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Kısıtlayıcı bir tanım ya da düzenlemenin alanda görülen ihtiyaçlara cevap vermemesi ve halihazırda yürütülmekte olan çalışmalara sınırlamalar getirmesi gibi riskler farklı aktörler tarafından

dile getirilmektedir. Sosyal İnovasyon Merkezi Kurucusu Suat Özçağdaş konuyla ilgili yorumunu, "gönüllülüğün nasıl ve nerede yapılacağına dair tek tipleştirici ve kısıtlayıcı bir yasal zemin, ihtiyacımız olan en son şey. Ancak gönüllülerin haklarını asgari düzeyde tanımlayan, gönüllüler ile çalışan kurumlara bir yol haritası oluşturacak cesaretlendirici ve kapsayıcı hak temelli bir yasal çerçeve üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur." şeklinde belirtmiştir. Ulusal Gönüllülük Komitesi'ne Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Merkezi'ni temsilen katılan Mehmet Altunbaş ise, yasal düzenlemeler konusunda kamu kuruluşlarının kolaylaştırıcı bir rol oynayabileceğinin altını çizerek, "kamu kurumları sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük aktivitelerinde birtakım yasal süreçleri kolaylaştırmak veya kamuya ait bazı mekanları yasal ve etik çerçeveler dahilinde kullanırmak yoluyla destekleyebilecektir" demiştir.

FARKLI AKTÖRLERİN GÖNÜLLÜLÜK ALANINDAKİ ÇALIŞMALARI

İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Merkezi'nden Laden Yurttagüler *Gönüllülük ve Vatandaşlık Kavramı* adlı makalesinde, gönüllülüğün Türkiye'de sivil alanın genişlemesi ve gelişmesi ile birlikte, öğrenilen, hakkında tartışılan, görünürlüğü artan ve yaygınlaşan bir kurum haline dönüştüğünü belirtmektedir.⁷ Sosyal İnovasyon Merkezi kurucusu Suat Özçağdaş ise gönüllülük alanında değişen rol ve beklentileri, "geçmişte büyük çoğunlukla tek bir kurumda ya da ağırlıklı olarak kendini bir kurumun gönüllüsü olarak gören, adlandıran ve dillendiren gönüllüler, bugün destekledikleri kurumlar ile farklı bir paydaş ilişkisi içindeler. Gönüllü artık yalnızca sürecin bir unsuru değil bir paydaşıdır." şeklinde dile getirmiştir.

⁶ ÇYDD'ye bir kısıpça da SGK'dan!. Cumhuriyet. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2013 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/18395/CYDD_ye_bir_kisipca_da_SGK_dan_html

⁷ Yurttagüler, Laden. "Gönüllülük ve Vatandaşlık Kavramı". *Türkiye'de Gönüllülük*. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı (UNV). <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Gonulluluk.pdf>

Gönüllülük alanında çalışan grup ve kuruluşlar, bu beklentiler ve gelişmeler ışığında çalışmalarına yön vermektedir. Bu dönüşüm son yıllarda STK'ların yanı sıra kamu, özel sektör ve akademinin de gündemine gelmiş ve gönüllülüğün farklı boyutları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Vaka analizinin bu bölümünde farklı aktörlerin 2012-2013 döneminde gönüllülük konusunda gerçekleştirdiği çalışmalara yer verilmektedir:

- **Çalışan gönüllülüğü** son yıllarda birçok şirketin kurumsal sosyal sorumluluk programları kapsamında teşvik ettiği bir uygulamadır. Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD) üyesi olan 70 şirketin 8000'den fazla gönüllü çalışanı olduğu belirtilmektedir.⁸ Buna ek olarak, ÖSGD tarafından her sene düzenlenen "Kurumsal Gönüllülük Ödülleri" de şirketler düzeyinde gönüllülük faaliyetlerinin görünürlüğünü artırarak çalışan gönüllülüğünü teşvik etmektedir. TÜSEV'in *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları* başlıklı rehberinde de, çalışanların STK'larda gönüllülük yapması için fırsatlar yaratan şirketlerin sayısında artış olduğuna dikkat çekilmektedir.⁹ Özel Sektör Gönüllüleri Derneği Koordinatörü Başak Güçlü'ye göre, "özel sektördeki uzmanlığın organize bir şekilde toplumsal alanda fayda sağlamak için değerlendirilmesiyle yaratılan etki son yıllarda katlanarak artmaktadır."
- **Üniversiteler** tarafından uygulamaya koyulan gönüllülük programları da öğrenciler tarafından benimsenmekte ve gönüllülüğün erken yaşta başlamasını teşvik etmektedir. Çeşitli üniversitelerde kurulan gönüllü kulüpleri, gönüllülük temelinde yürütülen *Toplumsal Duyarlılık Projeleri*

ve üniversitelerin mezunlar derneklerinin yürüttüğü çalışmalar bu alandaki örneklerden bazılarıdır.

- 2013 yılında farklı **kamu kurumları** da yaptıkları çalışmalar ve etkinlikler aracılığıyla gönüllülük konusundaki tartışmalara katkı sağlamıştır. 2-3 Temmuz 2013'te İstanbul Valiliği tarafından düzenlenen Afet ve Acil Durum Önleme, Müdahale ve İyileştirme Planı (İstanbul ADMİP) bünyesinde yer alan *İstanbul Güvenli Yaşam Gönüllülük Sistemi* için yürütülen çalıştay bu örnekler arasında yer almaktadır. Afetler ve acil durumlarda gönüllülerin katkı sağlayabilecekleri alanların tespit edilmesi hedeflenen çalıştaya valilik, üniversiteler ve sivil toplum dahil olmak üzere birçok sektörden temsilciler katılmış, "gönüllülük işlevleri" ve "gönüllülük genel ilke ve tanımları" gibi konular üzerine çalışmalar yapılmıştır.¹⁰

11 Aralık 2013'te Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Gönüllüleri tarafından düzenlenen *Gönüllülük ve Sosyal Hizmetlere Erişim: Yeni Yaklaşımlar Uluslararası Katılımlı Buluşma* etkinliği STK'ları ve kamu temsilcilerini bir araya getirerek gönüllülük kavramının tartışılması için bir zemin oluşturmuştur.¹¹ Etkinliğe dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in yanı sıra Avrupa'nın farklı ülkelerinde gönüllülük alanında çalışan uzmanlar ve Türkiye'den STK temsilcileri katılmıştır.

- **Çevrimiçi teknolojiler ve platformlar** da son yıllarda gönüllülükle ilgili yeni araçlar sunmaktadır. Türkiye'de yapılan gönüllü

⁸ Güçlü, Başak. "Türkiye'de Kurumsal Gönüllülük." *Türkiye'de Gönüllülük Raporu*. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı (UNV). <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Gonulluluk.pdf>

⁹ *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. [http://www.degisim-cinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yatim_c4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1\(1\).pdf](http://www.degisim-cinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yatim_c4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1(1).pdf)

¹⁰ *İstanbul Güvenli Yaşam Gönüllülük Sistemi Çalıştayı Gerçekleştirildi*. AFAD. <http://www.istanbulafad.gov.tr/icerik/haber-ve-duyurular/istanbul-g%C3%BCvenli-ya%C5%9Fam--g%C3%B6n%C3%BCll%C3%BCl%C3%BCk-sistemi-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-ger%C3%A7le%C5%9Ftirildi>

¹¹ *Gönüllülük ve Sosyal Hizmetlere Erişim: Yeni Yaklaşımlar Uluslararası Katılımlı Buluşma*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı. <http://eydb.aile.gov.tr/tr/26133/Gonulluluk-Ve-Sosyal-Hizmetlere-Erisim-Yeni-Yaklasimlar-Ulusalrarsi-Katilimli-B-ulusma-11-12-2013>

çalışmaları haritalandırmayı amaçlayan Benİgönüllüyüm.com, gönüllülerle STK'ları buluşturan bir platform olan C@rma ve bireylerin online imza kampanyaları üzerinden savunuculuk faaliyetlerine destek vermesini sağlayan Change.org bu örnekler arasında yer almaktadır. Gönüllülük için farklı modeller sunan ve STK'ların gönüllülere erişimini kolaylaştıran online araçların ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, "online aktivizm" sivil alanda daha fazla tartışılmaya başlayan bir alan haline gelmiştir.

- **Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı'nın (UNV)**, 2012-2013 döneminde Türkiye'deki çalışmalarını aktif hale getirmesi gönüllülük alanında yeni girişimlerin oluşmasına da olanak sağlamıştır. UNV ve Gençlik Servisleri Merkezi işbirliği ile hazırlanan ve gönüllülük alanının farklı boyutlarını ele alan çeşitli makalelerin yer aldığı *Türkiye'de Gönüllülük* kitabının yayınlanması ve UNV kolaylaştırıcılığında kurulan Ulusal Gönüllülük Komitesi bu girişimler arasında yer almaktadır.

ULUSAL GÖNÜLLÜLÜK KOMİTESİ (UGK)¹²

2012-2013 döneminde gönüllülük konusunda yapılan çalışmalar açısından önemli bir diğer gelişme *Ulusal Gönüllülük Komitesi*'nin kurulmasıdır. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı'nın (UNV) kolaylaştırıcılığında STK'lar, bireyler ve kamu kuruluşlarının bir araya gelmesiyle *gönüllülük ve gönüllü politikaları* konusunda çalışacak komitenin kurulması için çalışmalara 2012 yılında başlanmış ve komite üyelerinin belirlediği öncelikler doğrultusunda bir yol haritası belirlenmiştir. Komite, resmi bir temsil yetten ziyade Türkiye'de gönüllülük alanıyla ilgili çalışan kurum ve kişileri gönüllülük kültürünün gelişmesi için bir araya getirmeyi

amaçlamaktadır. Komite üyelerinden GENÇTUR kurucusu Hülya Denizalp, UGK'nın toplumda ortak bir hareket oluşturarak gönüllülük konusunda farkındalığı artıracığını ve bu konuda kamuoyu oluşturulmasına önemli bir katkı sağlayacağını belirtmektedir.

Gönüllülüğün tanınması, güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasını destekleyen stratejik bir danışma organı olarak yola çıkan UGK, 24 Nisan 2013'te resmi olarak çalışmalarına başlamıştır. Komitenin başta STK'lar olmak üzere çeşitli sektörlerden katılımcıları bulunmakta ve sektörler arası işbirliği açısından da önemli bir örnek sunmaktadır.

UGK'nın komite üyeleri tarafından belirlenen öncelikli hedefleri:

- Toplumun her kesiminde gönüllü katılımının artırılmasına ve gönüllülüğün yaygınlaştırılmasına katkı sağlamak,
- Gönüllülüğü destekleyecek politikaların oluşturulmasına ve yasal çerçevenin iyileştirilmesine katkı sağlamak,
- Gönüllülüğün görünürlüğünü artırmak,
- Gönüllülerin çalışma koşullarının iyileştirilmesine katkı sağlamak,
- Gönüllülük alanında faaliyet gösteren aktörlerin gönüllülerle çalışma kapasitelerinin artırılmasına katkı sağlamak,
- Gönüllülük alanında sektörler arası iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- Gönüllülük alanında veri toplanması ve araştırma yapılmasını teşvik etmektir.

UGK üyeleri, temsil ettikleri kuruluşların çalışma alanları veya bireysel tecrübeleri doğrultusunda çalışma gruplarında görev almaktadır. Komitenin 2013-2014 dönemi için planladığı ve çalışma grupları tarafından gerçekleştirilecek faaliyetler arasında:

- Gönüllülüğü geniş kitlelere tanıtacak bir iletişim kampanyası geliştirilmesi ve uygulanması,

¹² Ulusal Gönüllülük Komitesi ve üyeleri hakkında detaylı bilgiye <http://www.ulusalgonulluluk-komitesi.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

- Gönüllülük alanıyla ilgili kaynaklara kolayca ve toplu olarak erişilebilecek bir internet sitesi hazırlanması,
- Gönüllüğü destekleyecek politikaların oluşması amacıyla kaynakların incelenmesi ve öneriler geliştirilmesi ve
- Gönüllü haklarıyla ilgili “ilkeler belgesi” oluşturulması gibi çalışmalar yer almaktadır.

Bireysel katılımın yanı sıra, STK'lar ve kamu kurumlarından da temsilcilerinin yer aldığı UGK, gönüllülük alanındaki farklı sektörel görüşleri, öncelikleri ve beklentileri ortaya koymaktadır. TEMA Vakfı Gönüllü Koordinatörü Ayşe Yapıcı UGK'nın yapısını, “yatay bir yapılanma olarak kurgulanan komite, üyesi olan tüm kuruluşların, kamu birimlerinin ve bireysel katılımcıların görüş ve katkılarına aynı önem ve değeri veriyor” şeklinde tanımlamaktadır. Komite, gönüllülük konusunda sektörler arası diyalog ve işbirliği geliştirilmesi açısından da önemli bir örnek oluşturmaktadır. Kanserli Çocuklara Umut Vakfı Gönüllü Koordinatörü Aslı Yıkıcı'ya göre UGK toplantıları, “bu alanda çalışan kuruluş, kamu birimi ve bireyler arasında organik bir bağ oluşmasına fırsat sağlamakta ve komite üyeleri UGK çatısı altında daha sık iletişime geçerek, gönüllülük konusunda yapılan çalışmalarla ilgili daha kısa sürede bilgi edinebilmektedir.” Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Gönüllü Koordinasyon Yöneticisi Eda Çok Öztürk ise “Ulusal Gönüllük Komitesi, gönüllülük konusunun üye kurumların ve kamuoyunun gündemine taşınması noktasında önemli adımlar atmıştır” diye belirtmiştir.

Gönüllülük alanında yapılan çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaşılan sorunların çözümüne katkı sağlayacağını altını çizen Türkiye Gençlik Federasyonu Başkanı Rıza Tümer, UGK üyelerinin gönüllülük alanında yaşanan sıkıntıları gidermek için bir araya geldiklerini belirtmektedir. Ulusal düzeyde uygulanacak bir stratejinin ve bu strateji çerçevesinde yürütülen çalışmaların Türkiye'de gönüllülük bilincinin gelişmesine önemli bir katkı sağlayacağını belirten UGK üyeleri, Komite'nin faaliyetlerinin önümüzdeki dönemde de devam edeceğini belirtmişlerdir.